

Ingen i den norske kirke og blant katolikkene har en kristensionistisk forståelse. Meningsforskjellene innad i de ulike frikirkene, med mulig unntak for Misjonsforbundet, er store. I alle frikirkene er det noen som støtter en kristensionistisk forståelse, blant annet at konflikten primært er åndelig og religiøs, og at etableringen av staten Israel innevarsler de siste tider...

Mellom landløfter, nestekjærlighet og folkerett

Norske kirkelederes syn på Israel i et bibelsk perspektiv og et samtidsperspektiv

ARTIKKELEN PRESENTERER den første undersøkelsen som er gjort i norske kirkesamfunn om holdninger til det bibelske Israel og den moderne stat Israel. Sju kirkesamfunn – de største kirkesamfunnene i Norge – ble kontaktet: Den Evangelisk-Lutherske Frikirke (Frikirken), Den katolske kirke, Den norske kirke, Det Norske Baptistsamfunn (Baptistkirken), Det Norske Misjonsforbund (Misjonsforbundet), Metodistkirken og Pinsebevegelsen. Pinsebevegelsen behandlet forespørselen i Teologisk refleksjonsgruppe, og valgte å ikke samarbeide.¹ Undersøkelsen dekker derfor kirkeledere i seks kirkesamfunn.²

AV HANS
MORTEN
HAUGEN



HANS MORTEN HAUGEN (f. 1971), haugen@diakonhjemmet.no. Haugen er 1. amanuensis ved Institutt for diakoni og ledelse ved Diakonhjemmet Høgskole, og leder av Sabeels venner i Norge. Han har tidligere publisert to artikler i Kirke og Kultur om Midtøsten-konflikten: «Israels okkupasjon og kirkene», 3-2006, og «Når religion blir politikk», 4-2006.

Bakgrunnen for artikkelen er at det er en utbredt oppfatning at det er en sammenheng mellom kristen tro og støtte til staten Israel, både blant evangeliske kristne og blant mange journalister. I brosjyren *Bønnevakt for Norge* heter det at «vårt forhold til Israel vil være med å gi vårt land del i velsignelse eller forbannelse.»³ Denne direkte koplingen mellom løfter gitt til Abraham og hans etterkommere og den moderne stat Israel er ikke uvanlig – selv om det er mer uvanlig at det spilles på frykt for å komme under forbannelsen. For enkelte forstås støtte til den moderne stat Israel som avgjørende for en kristen tro. Innenfor denne forståelseshorisonten er kritikk av politikken som Israel fører ensbetydende med å sette seg opp mot Guds vilje, siden Gud holder sin hånd om staten Israel. Et illustrerende medie-eksempel er NRK-journalist Erik Wold, som innledet en reportasje i Dagsrevyen 14. august 2009 med utsagnet «Det er en sak som forener kristne i Norge: Den som velsigner Israel vil selv bli velsignet.»⁴

En annen undersøkelse av holdninger blant kirkeledere viser at bare ni prosent av kirkeledere i seks norske kirkesamfunn svarer at solidaritet med Israel er «svært avgjørende», mens 26 prosent svarer «lite avgjørende».⁵ Dersom disse svarene kontrasteres med syn på antirasisme/kamp mot fremmedfiendtlighet, er tallene 52 prosent («svært avgjørende») og fire prosent («lite avgjørende»). Holdningene til den moderne stat Israel er altså langt fra så entydige som enkelte medier søker å formidle.

Først presenteres kirkesamfunnenes posisjoner, etterfulgt av nødvendige begrepsmessige avklaringer. Deretter beskrives undersøkelsen – inklusive reaksjonene som kom. Funnene i undersøkelsen presenteres deretter, ut fra de fem hoveddelene i spørreskjemaet, om Israel i Det gamle og i Det nye testamente, om staten Israels eksistens og atferd, og om kirkesamfunnenes praksis.

Norske kirker og Israel/Palestina-konflikten

Bare Frikirken og Den norske kirke har norske vedtak som behandler Israel/Palestina-konflikten i noen detalj. Jeg legger derfor hovedvekten på disse. Primært ønsker jeg å se hvorvidt kirkesamfunns standpunkter er teologisk begrunnet, men også hvor tydelig de politiske anbefalingene er formulert. Det understrekes at denne gjennomgangen ikke kan yte full rettferdighet til noe kirkesamfunn, men det gir et bakteppe for å forstå funnene i undersøkelsen.

I Frikirkens prinsipperklæring om «Misjon til Israel og folkeslagene» advares det mot kristensionisme, som «svikter sentrale tema i det bibelske budskap som helhet»,⁶ men også at «Israels folk og Israels land hører sammen.»⁷ Erklæringen, vedtatt av synodestyret i 2010, sier også at landløftene ikke bør spilles ut mot sentrale bibelske idealer, og viser til Esekiel 47.21–23, som handler om likebehandling av «innflytterne», også når det gjelder eierskap av land. Videre sier prinsipperklæringen at mange palestinere stammer fra jøder, og derfor ikke kan utelukkes fra landløftene.⁸ Til slutt, til tross for at det erkjennes at det kan være teologisk uenighet med palestinske kristne, sier erklæringen at Frikirken vil «støtte disse kristne og deres arbeid.»⁹ Prinsipperklæringen har møtt motstand hos noen menigheter.¹⁰

Kirkemøtet i Den norske kirke sto i 2008 samlet bak en uttalelse om Midtøsten.¹¹ Teologi bringes inn noen steder i vedtaket, som når Kirkemøtet uttaler: «Lovnadane i Det gamle testamente som positivt talar om det jødiske folket og landet, kan ikkje grunngi at palestinarar vart drivne frå hus og heim.»¹² Preteritumsformen kan gi inntrykk av at det ikke er erkjent at palestinere også i dag blir fordrevet fra hus og hjem. Mot slutten av vedtaket bes norske myndigheter arbeide for å «få slutt på okkupasjonen og vald mot sivile og å sikre ein rettferdig fred.»¹³ Både Bispemøtet, tidligere preses i Bispemøtet, og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke har senere avgitt uttalelser som kritiserer okkupasjonen, sier at de vil arbeide med å forstå landløftene, og avviser at staten Israel har en guddommelig status.¹⁴

Baptistkirken har ingen vedtak fra Norge, men Baptist World Alliance har en Midtøsten-uttalelse som oppfordrer baptister til å arbeide for «a just resolution to the conflict between Israel and Palestine, one that balances Israel's need for security with an end to the oppressive policies inflicted on the Palestinian people.»¹⁵ Det sies ikke noe mer konkret om hvordan en slik rettferdig løsning skal fremmes.

I Den katolske kirke finnes ingen vedtak fra Norge om situasjonen i Midtøsten. Men både Vatikanstaten og Den katolske kirke har bedret relasjonene med Israel betydelig de siste tiårene.¹⁶

Med unntak av vedtak om medlemskap i Hjelp Jødene Hjem (HJH), har Misjonsforbundet ingen vedtak som direkte omhandler Midtøsten. Også

Avviser at staten Israel har en guddommelig status

Frikirken og Baptistkirken er med i HJH, og formålet til HJH er blant annet «å hjelpe jøder som er forfulgt eller utsatt, slik at de kan emigrere til og bosette seg i Israel...». Årskonferansen i Misjonsforbundet behandlet i 2006 spørsmålet om å melde Misjonsforbundet ut av Kirkens Nødhjelp, der forslagsstilleren, Bryne Misjonsmenighet, begrunnet forslaget med at «KN over flere år har vist en negativ holdning i forhold til Israel...»¹⁷ I avstemmingen fikk forslaget under 1/5 av stemmene og falt.¹⁸ Heller ikke Misjonsforbundets internasjonale organisasjon, International Federation of Free Evangelical Churches, har spesifikke vedtak.

Metodistkirken har ingen vedtak i Norge, men er medlem i The United Methodist Church (UMC), som er tydelige i sin kritikk av staten Israels politikk.¹⁹ Generalkonferansen er det eneste organet som kan tale på vegne av UMC. I 2012 vedtok generalkonferansen blant annet en uttalelse som oppfordrer til boikott av bosettingsprodukter,²⁰ men ikke av produkter produsert i Israel. Denne uttalelsen handler primært om folkerett, men viser til Bibelen når den med henvisning til Jesaja 5,8 (Sangen om Herrens vingård) løfter fram veropet mot dem som fordriver andre.

Frikirkens prinsipperklæring skiller seg ut ved å være en teologisk forankret avklaring av forholdet til jøder, palestinere og staten Israel. Den norske kirke har arbeidet med teologiske spørsmål, blant annet ved å initiere boken *Sannhetens øyeblikk. Israel, Palestina og Den norske kirke*.²¹ Boken samler ulike stemmer med stor variasjon i synspunkter.²² Boken representerer imidlertid ingen autoritativ teologisk avklaring, slik det er mulig å forstå Frikirkens prinsipperklæring og andre dokumenter, eksempelvis avgitt av Missouri Synod som samler konservative lutherske kirker i USA,²³ og av Den norske Israelsmisjon.²⁴

Begrepsmessige avklaringer

Jeg bruker begrepet Det gamle testamentet (GT), selv om jeg er klar over at dette kan være uheldig i møte med jøder, som omtaler de kristnes GT som Tanakh som refererer til Torah (loven), Nevi'im (profetene) og Ketuvim (de historiske, poetiske og apokalyptiske skriftene). En av respondentene mente jeg burde ha skrevet «Loven og profetene», istedenfor GT. Videre brukes israelsfolket og GTs Israel om hverandre ved beskrivelse av historiske forhold, og staten Israel og jøder ved beskrivelse av situasjonen i dag.

De mest politiske temaene ble unngått i spørreundersøkelsen, som boikott-spørsmålet. Endetidsteologi hadde liten plass, og ord som er svært ulikt forstått, som såkalt erstatningsteologi, ble ikke brukt. Erstatningsteologi refererer tradisjonelt til et syn som innebærer at løftene gitt israelsfolket er overført til kirken, altså med fokus på *folket*. Men i dag brukes erstatningsteologi av noen om synet til teologer som ikke er enige i at Gud står bak etableringen av staten Israel; altså et fokusskifte fra folket til *staten*.²⁵

Heller ikke ordet «kristensionisme» ble brukt i undersøkelsen. Fenomenet kristensionisme er imidlertid viktig for å tolke svarene som ble gitt, og vil derfor presenteres mer inngående. Kristensionisme oppsto i første halvdel av det 19. århundre, og etter staten Israels etablering i 1948 og særlig etter Israels landerobringer i 1967 har kristensionismen fått en klarere politisk dimensjon.²⁶ Organisasjonen International Christian Embassy Jerusalem (ICEJ) definerer kristensionisme som «den faste tro at Gud utvalgte det jødiske folk og testamenterte Landet Kanaan til dem som en evig eiendom ... [og] at den moderne gjenopprettelsen av Israel [er] et vitnesbyrd om Guds vedvarende trofasthet mot Sitt folk.»²⁷ Staten Israel er sentreringspunkt, men det er ulike retninger av kristensionismen. Gunner identifiserer seks tolkningsmodeller, der den siste *ikke* tilhører kristensionismen:

- 1 Tegn (T), deriblant jødeforfølgelsen og etableringen av staten Israel;
- 2 kronologi (K), med vekt på apokalyptiske bøker som Daniels bok;
- 3 dispensasjonalisme (D), som bygger på at kirkens tidsepoke vil etterfølges av Israels tidsepoke eller tusenårsriket;²⁸
- 4 Antikrist (A), som etter staten Israels etablering i økende grad knyttes til palestinere, arabere (politisk kamp) og Islam (åndelig kamp);²⁹
- 5 sionismen (S), som ser staten Israel som oppfyllelsen av GTs landløfter;
- 6 forsamlingen (F), som knytter Guds rike til den kristne menighet, og ikke til staten Israel, og ifølge Gunner legger til grunn «ett kristet humanistisk perspektiv med rättspatos...»³⁰

I denne oversikten kan det hevdes at ett perspektiv mangler, nemlig det som ser støtte til staten Israel som et svar på den kristne antijudaismen og antisemittismen, og jødernes lidelser. Dette perspektivet kan omtales som oppreisning. Til en viss grad inkluderer Gunner dette perspektivet under T og

S, som når han under S peker på at kristensionismen bruker «politiska och humanitära argument.»³¹

Innenfor kristensionismen finnes også ulike syn på og legitimering av voldsbruk.³² Ikke alle kristensionister er dispensasjonister og heller ikke fundamentalister.³³ Gunnars modell rommer både teologi, etikk og politikk, og er derfor nyttig for å sette svarene i undersøkelsen i perspektiv.

Gjennomføring og omtale av undersøkelsen

Spørreskjemaet spurte primært etter hvorvidt det er en direkte forbindelse mellom forståelsen av gammeltestamentlige løfter om land og en vurdering av den moderne staten Israel. I tillegg til avkryssing på en skala med fem ulike verdier fra «helt enig» til «helt uenig», samt en «vet ikke»-kategori, var det mulig å kommentere med egne ord, noe som ble gjort av 19 respondenter. Noen av kommentarene gjengis i det følgende.

Spørsmålene i spørreskjemaet ble forsøkt formulert så konkrete som mulig. I arbeidet med spørreskjemaet innhentet jeg forbedringsforslag fra Mellomkirkelig råd for Den norske kirke og Norges Kristne Råd. Spørreskjemaet og presentasjonen av spørreskjemaet med en forklaring av ønsket distribusjon av spørreskjemaet ble gjennomgått på styremøtet i Norges Kristne Råd den 25. november 2013, og dagen etter ble spørreskjemaet sendt fra Norges Kristne Råd til hovedkontorene i seks av kirkesamfunnene, og fra artikkelforfatteren til 11 bispedømmekontorer i Den norske kirke. Ikke alle kirkesamfunnene eller bispedømmekontorene ønsket å bidra, og det lave tallet på respondenter fra Misjonsforbundet kan skyldes at spørreskjemaet måtte distribueres av artikkelforfatteren, fordi Misjonsforbundet sentralt meldte at de ikke hadde mulighet til å følge opp.

Fem dager etter at spørreskjemaet ble distribuert ble undersøkelsen omtalt på hjemmesiden til Senter mot Antisemittisme (SMA),³⁴ og senere fulgte omtale i avisene Norge i Dag³⁵ og Dagen.³⁶ Siden både Norge i Dag og Dagen uansett ville omtale undersøkelsen, lot jeg meg intervju. Det er vanskelig å vite om disse oppslagene ga mindre motivasjon til å svare hos dem som hadde mottatt spørreskjemaet, siden oppslagene var negativt ladet.

I flere av svarene ble det understreket at undersøkelsen var viktig, og en pastor fra en av frikirkene skrev i e-posten: «Jeg har lest ting du har uttalt

og skrevet til Vårt Land. Det har vært veldig bra.» Selv om temaet engasjerer, ble det returnert færre spørreskjemaer enn håpet. Dette kan skyldes både tidspunktet for undersøkelsen (førjulstid), innholdet i undersøkelsen (kompleks teologi og politikk), og at den ble gjennomført pr. e-post (som kan åpnes av uvedkommende). Dette siste ble gjort for å sikre tilstrekkelig informasjon når skjemaene skulle videreformidles, og det ble understreket i innledningen til spørreskjemaene at utfylte skjemaer ikke ville vises til andre.

Det er ikke mulig å vite nøyaktig hvor mange som har mottatt spørreskjemaet, siden det bare er i Misjonsforbundet at artikkelforfatteren har distribuert direkte. Antall utfylte og returnerte spørreskjemaer var 69, med følgende fordeling på de ulike kirkesamfunnene: Baptistkirken 12; Den katolske kirke 9; Den norske kirke 22; Frikirken 13; Metodistkirken 8; Misjonsforbundet 5. De relativt lave tallene gjør det ikke mulig å generalisere på bakgrunn av svarene, men funnene er likevel interessante, siden tendensene som kommer fram kan brukes til å utvikle hypoteser for videre undersøkelser.

Det er ikke plass til å gjengi alle utsagnene i spørreskjemaet i artikkelen, men alle utsagnene er tilgjengelige.³⁷ De utsagnene som ga mest interessante svar presenteres forenklet i en tabell, ved at alle som svarer «nokså» eller «helt» slås sammen. Det samme gjelder når det i teksten står «enige» eller «uenige». Ingen svar eller «vet ikke»-svar holdes utenfor. *I søylene får vi da andelen som slutter opp om et utsagn nederst, de som svarer «verken/eller» i midten og de som ikke slutter opp om utsagnet øverst. Variasjoner mellom kirkesamfunn forklares i teksten.*

Et førsteutkast av artikkelen ble oversendt en respondent fra hvert kirkesamfunn, som alle responderte med hjelp til å forstå svarene fra eget kirkesamfunn.

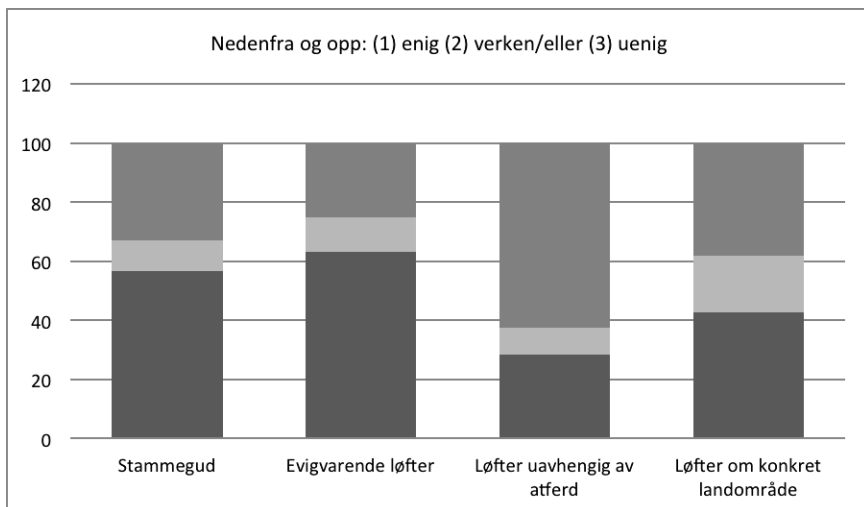
Israel i Det gamle testamentet

Hvordan forstås utvelgelsen og landløftene? Hovedfunnene er at ingen av de seks kirkene har et flertall av respondenter som står for kristenionisme eller en absolutt og eksklusivistisk landteologi. Det utsagnet det er størst oppslutning om i hele undersøkelsen, er knyttet til Guds utvelgelse av israelsfolket i hans universelle frelsesplan. Her er det kun åtte som ikke sa seg helt enig.

Mange forstår GT som en beretning om Guds omsorg for ett folk. Riktignok er bare seks helt enige i utsagnet om at Gud i GT ikke bryr seg om andre folk enn israelfolket, men 19 er nokså enige. Hos en av dem som svarte helt uenig, ble det vist blant annet til Jona. Utsagnet om at Gud i GT framstår som en stammegud viste enda større oppslutning: Ti er helt enige, og 28 nokså enige. Kun hos respondentene fra Misjonsforbundet er det en overvekt av uenighet, mens alle respondentene fra Den katolske kirke er enige i utsagnet.

Respondentene ble også bedt om å ta stilling til spørsmålet om evigvarende løfter, med ulike grader av betingelser. Ved å trekke inn svaralternativet at løftene ble gitt uavhengig av israelfolkets atferd, synker tallet på enige fra 43 til 19. Særlig for respondenter fra Den norske kirke er overgangene store når betingelsen om atferd ble introdusert. Det ble kommentert av en av respondentene at israelfolkets atferd kan innvirke på Guds handlinger med folket, men ikke på gyldigheten av løftene.

To utsagn er knyttet til landløfter mer direkte. Utsagnet om at GTs Israel er gitt løfter om et konkret landområde viser at de fleste er helt uenige, mens i alt 27 er enige (13 helt enige). Når utsagnet ble supplert med en formulering som sa at landet ikke er for andre folk, er 11 enige (seks helt enige), og *alle* disse er fra frikirkene. Det er rimelig å forstå et slikt standpunkt som uttrykk for at palestinerne står i veien for gjennomføringen av Guds plan.



Hvordan kan dette forstås? Som illustrerende eksempel velges tre frikirke-respondenter. En søker å holde sammen det partikulære og det universelle: «Gud er til stede både som en et-folks-Gud og som den universelle Gud for alle.» En annen – som er helt enig i alle fire utsagn om løftene, men også helt uenig i at Gud ikke bryr seg om andre folk – skriver: «Israel fikk beskjed om å drive folkegruppene ut av Kana'ans land, ellers ville Israel ta etter deres avgudsdyrkelse.» En siste skriver at utsagnet om at landet ikke er for andre folk strider mot påbudet om å ta seg av innflytterne og de fremmede. Hver av disse tre kommentarene representerer svært ulike posisjoner.

Israel i Det nye testamentet

Hva betyr Jesu komme? Respondentene mener i hovedsak at Jesu komme har endret Guds forhold til GTs Israel, med flest helt enige (24), etterfulgt av nokså enige (17). Det er ikke overraskende at mange av dem som sier seg helt uenige (12), nesten halvparten fra Frikirken, er de samme som støtter utsagnene om evigvarende løfter. En fra Den norske kirke som verken er enig eller uenig i utsagnet skriver: «Guds forhold til alle mennesker, også til det jødiske folk, kommer i et nytt lys ved Jesu komme. Men det er ikke dermed sagt at relasjonen til jødene som folk er endret ...».

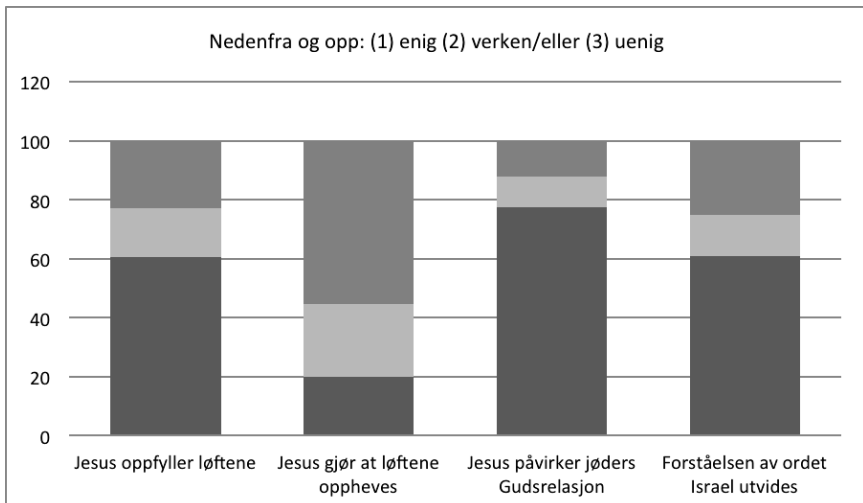
De fleste mener at Jesu komme har oppfylt alle Guds løfter i GT (40 enige); men de færreste mener disse løftene ikke lenger gjelder (13 enige). Særlig de katolske respondentene, men til dels også respondentene fra Metodistkirken, opprettholder støtten også med den nevnte tilføyelsen (at løftene ikke lenger gjelder). Blant Den norske kirkes respondenter er det derimot svært mange som skifter standpunkt når tilføyelsen introduseres. En frikirkerespondent skriver at landløftene ikke kan fastholdes i dag, men at *andre* løfter ikke er avvirket med Jesu komme.

Hva mener så respondentene om Gudsforholdet til etterkommere etter israelsfolket? Respondentene ble bedt om å ta stilling til utsagnet om to veier til Gud, gjennom paktene eller gjennom Jesus Messias. De aller fleste (40) er helt uenige i at det er to adskilte veier til Gud, men de fleste katolske respondenter støtter dette utsagnet. Dette er noe overraskende på bakgrunn av deres forståelse – omtalt over – om at Jesu komme hadde oppfylt løftene.

Respondentene støtter i hovedsak at ordet Israel i Det nye testamentet (NT) er utvidet til å omfatte alle som tror på Jesus: 39 respondenter er enige. Dette må forstås slik at de fleste respondentene mener en universalisering av løftene har skjedd gjennom Jesus, og denne forståelsen ligger nærme modellen F hos Gunner. Blant baptistene er et flertall uenige i utsagnet.

Utsagnet om at omsorg for Israel vanskeliggjør sympati for palestinerne fikk ingen støtte, men fem svarte «verken/eller». I ettertid ser jeg at formuleringen kanskje burde ha vært annerledes, eksempelvis: «Som kristne er vi kalt til å ha særlig omsorg for Israel.» Slik utsagnet er formulert, ble det for politisk, der noen uttrykte reservasjon mot det palestinske lederskapet og andre mot enkelte palestineres handlinger. Samtidig er det relevant å peke på at palestinere demoniseres i israelske medier og ignoreres i mange medier i USA. På bakgrunn av det som er kjent om at et flertall av palestinske muslimer støtter selvmordsbombere – selv om de også er bekymret for muslimsk ekstremisme³⁸ – er tilslutningen til utsagnet overraskende lav.

Hovedtendensen er at det er en forståelse av at *løftene både videreføres og universaliseres*. Denne kommentaren er illustrerende: «Løftene er ikke tidsavgrenset. Men perspektivet endres når Messias endrer løftene til evigheten, og andre folk inkluderes.»



Staten Israels eksistens

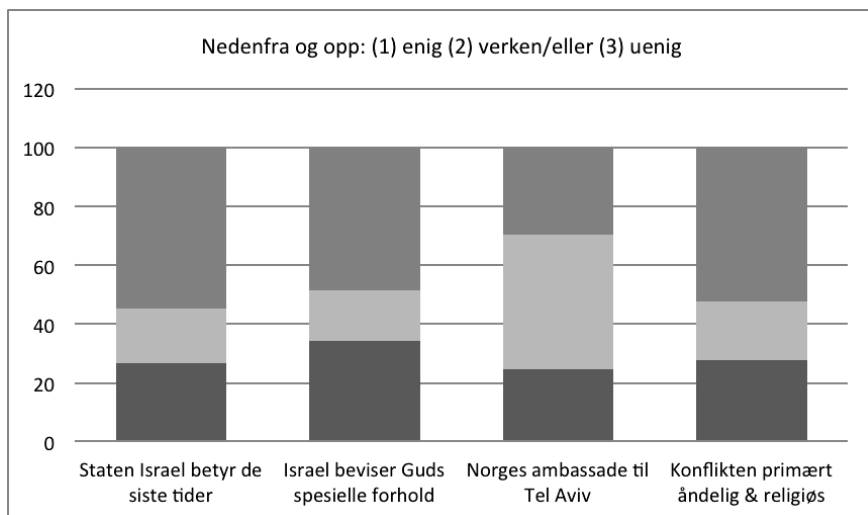
Hvordan forstås etableringen av staten Israel? Nesten like mange respondenter er enige (27) og uenige (29) i at staten Israel har en plass i Guds frelsesplan. Frikirkens respondenter viser størst spredning. Ingen katolikker støtter utsagnet. Færre støtter at Israels etablering innebærer at de siste tider er kommet (17 enige og 35 uenige). Men et flertall i Baptistkirken og Misjonsforbundet støtter utsagnet. Én respondent fra Den norske kirke skriver at staten Israel gjør det mulig å tenke mer konkret om oppfyllelsene. Enda færre støtter at staten Israel er den viktigste måten Gud har åpenbart seg på i nyere tid (12 enige). Staten Israel får hos disse en sentral rolle. Dette kan forstås som kristensionisme, men ikke nødvendigvis som et uttrykk for det som Gunner beskriver som modifisert dispensasjonalisme.³⁹

Synet på Israels overlevelse og framgang som bevis på Guds forhold til staten, støttes helt eller delvis av 23 respondenter (21 er helt uenige), mens 19 respondenter mener at det er en sterk sammenheng mellom det bibelske Israel og den moderne stat Israel. Slike svar uttrykker også en form for kristensionisme. Ingen katolikker og svært få fra Den norske kirke støtter disse utsagnene.

Mange respondenter støtter territorielle kompromisser. Bare 13 er enige i at Israel ble etablert i tråd med det Bibelen forteller oss, men at «Judea og Samaria» må med. I Frikirken svarer flertallet «verken/eller». 60 støtter utsagnet om at Israel er basert på FN-vedtak (41 helt enige). En av respondentene skriver: «Statens eksistens er dypest basert på Herrens vedtak/løfte, men formelt også på FN sitt vedtak.» En annen skriver: «Ser ingen konflikt mellom disse punktene. Gud brukte FN.»

Ingen norske partier har programfestet at de ønsker å flytte den norske ambassaden fra Tel Aviv til Jerusalem, men de fleste av Frp og KrF sine toppkandidater støttet dette i 2009.⁴⁰ Nesten halvparten av de som har tatt stilling, svarer «verken/eller» (28), mens 15 er enige og 18 er uenige i at ambassaden bør ligge i Jerusalem. Antall «verken/eller»-svar må sies å være overraskende, gitt at alle stater har hatt sine ambassader i Tel Aviv fra 1980 eller tidligere.

Respondentene bes også om å ta stilling til om Israel/Palestina-konflikten er *primært* åndelig og religiøs. 18 er enige i dette, med størst støtte blant baptistene, og minst hos katolikkene. Gunner knytter et fiendebilde av



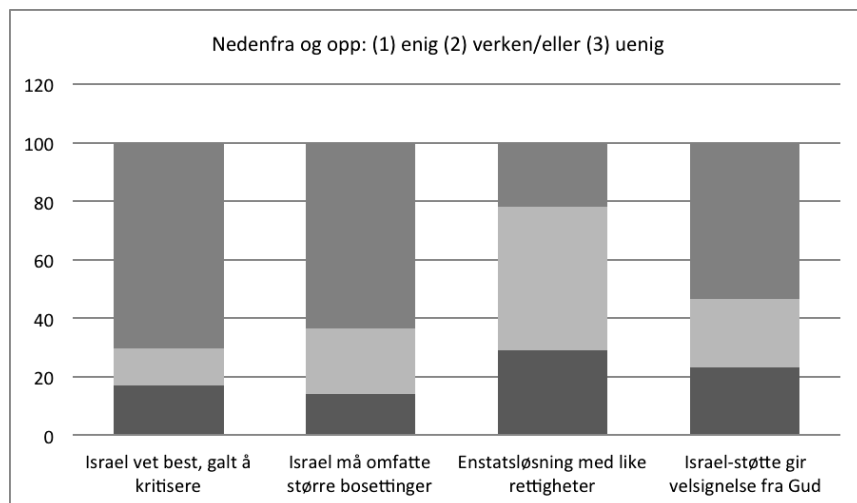
islam som Antikrist til en forståelse av Israel/Palestina-konflikten som åndelig kamp.⁴¹ Men jeg har ikke grunnlag for å si at alle som støtter utsagnet om åndelig konflikt har en forståelse av Islam som Antikrist, siden utsagnet respondentene er bedt om å ta stilling til er et deskriptivt og ikke normativt utsagn.

Staten Israels atferd

Hvordan er forståelsen av den politikken Israel fører? Respondentene bes først om å ta stilling til hvorvidt Israel er eksistensielt truet. Respondentene støtter en forståelse av at Israel er truet av både palestinere (32 enige), naboland (50 enige) og Iran (51 enige). Den eksistensielle trusselen mot staten Israel – etter respondentenes oppfatning – kommer derfor primært ikke fra palestinerne.

Utsagnet om at det er galt å kritisere Israel, siden de vet best hvordan et effektivt forsvar skal skje, støttes av 12 (sju helt enige). Fra Den norske kirke er det ingen som er enige.

Fellestrekk ved svarene om grenser er støtte til løsninger basert på kompromiss og folkerett, ikke at landløfter gir eksklusive rettigheter. En slik forståelse ligger nær F hos Gunner. Det er overraskende få (12) som er uenige i at det beste er en enstatsløsning med like rettigheter for alle, men en stor andel svarer enten «verken/eller» eller «vet ikke». Utsagnet om at løsningen



er en tilbaketrekking til 1967-grenser, eventuelt med noen justeringer – og en løsning for de palestinske flyktingene – støttes primært fra Den norske kirke, med bare to som er uenige. Få støtter at større bosettinger må innlemmes i Israel (ni enige), og at bare jødene har rettigheter til å bo i landet, mens andres tilstedeværelse tolereres (12 enige).

Ordet «tolereres» kritiseres av en respondent for å være uklart. Som svar viser jeg til en annen respondent som skriver at det i Israel er plass for «alle som anerkjenner jødernes rett til 'Jødeland'», altså at Israel primært er for jøder.

Utsagnet om støtte til staten Israel som nødvendig for å komme under Guds velsignelse, er hentet fra sitatet vist til i innledningen – men uten ordet «forbannelse»: 15 er enige (sju helt enige), men 42 er uenige (34 helt uenige). Ingen i Den norske kirke og Den katolske kirke støtter utsagnet.

Utsagnet om at bibelforståelse ikke innvirker på holdningen til Israel/Palestina-konflikten støttes av 36 respondenter. Dette kan tolkes slik at de fleste mener at de forstår konflikten primært etisk og folkerettslig.

Kirkers praksis

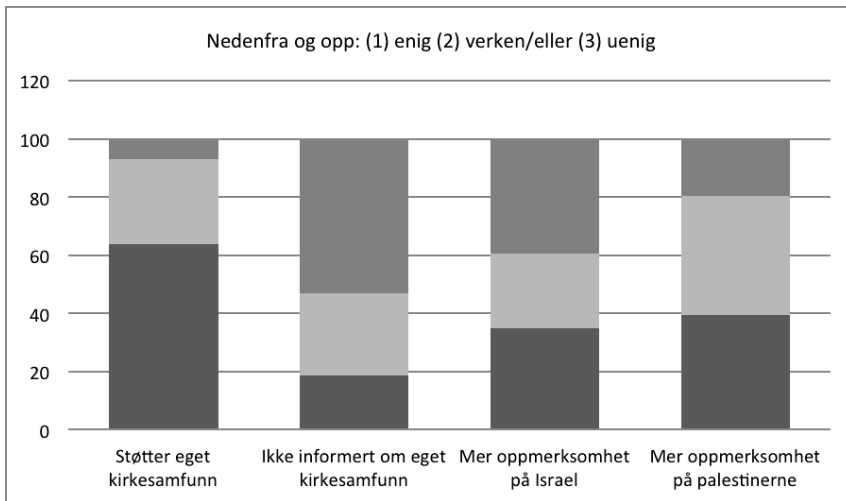
Oppfattes egen kirkes standpunkter om Israel/Palestina-konflikten å være avvikende fra det en selv mener, og hvor viktig er det hva egen kirke mener om denne konflikten? For å ta det siste først: Det *er* viktig hva egen kirke

står for. Bare to personer mener at det betyr ingenting hvilket standpunkt eget kirkesamfunn tar, og bare fire svarer «verken/eller». Utsagnet om støtte til det egne kirkesamfunnets syn viser at det er en viss misnøye, men de fleste er fornøyde (38 er enige; 11 helt enige). For respondentene fra frikirkene er det blant dem som er *mest* opptatt av landløftet at misnøyen er størst, og for respondentene fra Den katolske kirke er det blant dem som er *minst* opptatte av landløftet at misnøyen er størst. Hos Baptistkirken svarer de fleste «verken/eller» eller «vet ikke» på utsagnet om støtte til eget kirkesamfunn, mens tre kirkesamfunn (Frikirken, Misjonsforbundet og Den norske kirke) ikke har respondenter som er uenige med sitt kirkesamfunn.

Særlig i Baptistkirken mener respondentene at de ikke er godt kjent med eget kirkesamfunns standpunkt (seks er enige, to uenige). I en kommentar skriver en baptist at «...vi mener ingen ting som fellesskap. Dette ønsker vi skal være opp til hver enkelt menighet.» Det kan være at antallet vedtak i Den norske kirke gjør at disse respondentene mener å være godt informert.

Ønsket om at egen kirke skal ha større oppmerksomhet på henholdsvis Israels situasjon, kristnes situasjon og palestinerne situasjon, gis varierende støtte. Særlig baptistene ønsker mer oppmerksomhet på Israels situasjon, men det er også tre baptister som svarer at de er helt uenige i dette. Ingen katolske respondenter ønsker mer oppmerksomhet fra eget kirkesamfunn på Israels situasjon, og med ett unntak ønsker de mer oppmerksomhet på palestinerne situasjon. En tilsvarende tendens finnes blant respondentene i Den norske kirke, men med større spredning. Respondentene fra Frikirken er tilfredse med situasjonen i dag. De fleste svarer «verken/eller» på utsagnene.

Støtte til brobyggingsprosjekter støttes særlig hos Den norske kirkes respondenter. Tilfredsheten hos Frikirkens respondenter kan forklares med engasjementet for Bridgebuilders, et prosjekt i samarbeid med blant annet Den norske Israelmisjon. En respondent fra en *annen* frikirke kommenterer: «Å bygge bro ... ser jeg som et dødfødt prosjekt, så lenge palestinerne ... ønsker ... å utslette staten Israel.» Dette, sammen med respondentens øvrige svar, kan forstås som uttrykk for en modifisert dispensasjonalisme.⁴²



Konklusjon

På tre områder er det relativt sett mindre forskjeller mellom respondentene fra ulike kirkesamfunn, nemlig forståelsen av Bibelens store fortelling, støtte til det bibelske nestekjærlighetsbudet og erkjennelsen av eksistensielle trusler mot Israel. For de andre spørsmålene viser undersøkelsen systematiske forskjeller mellom respondenter fra de forskjellige kirkesamfunnene.

Ingen i Den norske kirke og blant katolikkene har en kristensionistisk forståelse. Det mest interessante med de katolske respondentene, i tillegg til at de uttrykker stor skepsis til landløfter, er at et flertall er enig i at Jesus er én vei og paktsløftene en annen vei til Gud.⁴³ Det mest interessante med respondentene fra Den norske kirke er støtten til, den sterke interessen for, og opplevelsen av å være informert om Den norske kirkes arbeid i møte med Israel/Palestina-konflikten. Ønsket om å finne kompromisser framfor å bygge på GT-løfter, indikerer at disse respondentene kan plasseres i F i Gunners modell.

Meningsforskjellene innad i de ulike frikirkene, med mulig unntak for Misjonsforbundet, er store. Alle frikirkene har respondenter som støtter en kristensionistisk forståelse, blant annet at konflikten primært er åndelig og religiøs, at etableringen av staten Israel innevarsler de siste tider, og at støtte

til staten Israel er nødvendig for å komme under Guds velsignelse. Ingen av frikirkene har imidlertid et flertall av respondenter som står for kristen-sionisme.

Noter

- 1 I svaret fra Teologisk refleksjonsgruppe heter det (formidlet pr. epost; utdrag): «Vi opplever at flere av spørsmålsstillingene ikke kan besvares med tilstrekkelig nyanse med et slikt skalasystem. Vi ønsker derfor å avvise denne forespørselen om videresending.»
- 2 De som deltok i undersøkelsen var hovedsaklig proster i den norske kirke og pastorer og prester i frikirkene, men to biskoper og noen eldsteråds- og menighetsrådsledere svarte også.
- 3 http://www.josafat.no/bfn/B_for_Norge.pdf.
- 4 Utsagnet er sannsynligvis basert på Finn Jarle Sæle, som hadde en dominerende rolle i reportasjen. Reportasjen er ikke lenger tilgjengelig på www.nrk.no.
- 5 Hegstad 2011, 8.
- 6 Den Evangelisk-Lutherske Frikirke 2010, 14.
- 7 Ibid, 15.
- 8 Ibid, 18.
- 9 Ibid, 19.
- 10 Se Frikirken 2012, 5 (for vedtak i Arendal Frikirke som ber «om at synodestyret utarbeider utkast til revidert prinsipperklæring»); se Øye 2011 (som informerer om et utvalg nedsatt av Kristiansand Frikirke som «skal se på formuleringene i prinsipperklæringen og finne ut om det er avsnitt som bør endres.») Henvendelsen fra Arendal Frikirke ble behandlet av Synodestyret, som sa at det «ser ikke noen grunn til å revidere [Prinsipperklæringen] nå» (Frikirken 2012, 5).
- 11 Den norske kirke 2008.
- 12 Ibid, 2.
- 13 Ibid, 3.
- 14 Bispemøtets nyeste vedtak har lite teologi, men kritiserer israelske myndigheter som «gjør palestinere hjemløse og samtidig utvider israelske bosettinger...»; se Den norske kirke 2010a. Teologi tydeliggjøres i Skjevesland (udatert), som understreker skillet mellom det bibelske Israel og den moderne stat Israel, og sier: «Derfor kan ikke staten Israel begrunne sin politikk ut fra den tanke at

- jødene er Guds utvalgte folk.» Mellomkirkelig råd svarer på det palestinske Kairosdokumentet, ved å uttrykke at rådet vil «arbeide grundig med de teologiske utfordringene i dokumentet», som eksempelvis kaller okkupasjonen en synd mot Gud; vil arbeide for større enighet om hva som ligger i landløftene; og sier at «MKR er imot en generell økonomisk, kulturell eller akademisk boikott av Israel», men følger Kirkenes verdensråds oppfordring om deinvestering fra selskaper som bidrar til okkupasjonen, og ber om en merkeordning av «ulovlige varer»; se Den norske kirke 2010b, 2–3. Daværende preses sa at Israel-boikott ikke er aktuelt: www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=113277.
- 15 Baptist World Alliance 2011, 3 (Resolution on the Middle East, 4–2011).
 - 16 For en samarbeidsavtale mellom Vatikanet og Israel, se Vatikanet 1993; som omtaler «disputed territories» i artikkel 11, §2; for nyere avtaler, se The Art Newspaper 2013; for relasjoner mellom Den katolske kirke og jødiske organisasjoner, se Haugen 2010, 213–216.
 - 17 Misjonsforbundet 2006a, 85.
 - 18 Misjonsforbundet 2006b, 18.
 - 19 United Methodist Church 2012, 745–747 (Holy Land Tours (6031)), 810–816 (tre uttalelser om Midtøsten (6111–6113), 864–865 (Interfaith Advocacy in Support of Israel/Palestine Peace (6137))).
 - 20 United Methodist Church 2012, 810–814 (Opposition to Israeli Settlements in Palestinian Land (6111)). Vedtaket, en revisjon av tilsvarende resolusjon fra 2004 og 2008, skjedde med 558 mot 367 stemmer.
 - 21 Leirvik, Fretheim og Fagerli 2013.
 - 22 Ottosen 2013 omtalte boken positivt fordi den viser uenigheten som finnes og derfor ivaretar balansen.
 - 23 Missouri Synod 2004, 14–16; Missouri Synod 2006, 12–13; begge med tittelen The Land of Israel.
 - 24 Den norske Israelmisjon 2004, 20–21, som sier at «det er problematisk å se opprettelsen av en jødisk stat i 1948 som en direkte og endelig oppfyllelse av de bibelske løftene om landet», men at det er mulig å forstå hendelsen som viktig «for å bevare Israel som folk.»
 - 25 Som en illustrasjon, se Handeland 2013.
 - 26 Gunner 1996, den mest inngående innføringen i kristensionismen, har et kapittel 5 om tiden etter 1968 med tittel «Politiseringen av apokalyptiken».

- 27 ICEJ 2001. Et annet utdrag er like illustrerende: «...vi har vært vitner til det enorme presset som legges på deg for å avgi deler av din guddommelige arv i bytte for upålitelige forsikringer om fred. Vi bevitner at din nasjon ærlig og alvorlig har søkt fred med dine arabiske naboer, for bare å bli møtt med terrorisme og Islams sverd.»
- 28 Gunner 1996; se også Mæland 2011, som bruker uttrykket «jødane sitt hushald/fredsriket» og Mæland 2013.
- 29 Gunner 1996, 216, som fortsetter: «Därigenom konkretiseras den kosmiska kampen mellan Gud och Satan på den lokala nivån. ...islam och/eller araberna står i Satans tjänst...»; se også 146, 166–167, 199 og 357 (arabere); 307–314 (Islam); 333 (arabere og muslimer).
- 30 Gunner 1996, 172.
- 31 Gunner 1996, 199.
- 32 Mæland 2011, 517 omtaler ICEJ og Karmelinstituttet som militant kristensjonisme. For en innføring i kristensjonistiske organisasjoner i Norge, se Haugen 2012.
- 33 Gunner 1996, 357.
- 34 Senter mot Antisemittisme 2013. Merk at SMA ikke fant grunnlag for å omtale meg med så negative karakteristikk som SMA generelt har en tendens til å gjøre. Willy Gjørund, som lagde oppslaget på SMAs hjemmeside, har tidligere omtalt fem biskoper i Den norske kirke, inklusive Ole Christian Kvarme, som personer som «ikke liker jøder» og er «Israel-fordømmende»; se Gjørund 2013.
- 35 Norge i Dag 2013.
- 36 Dagen 2013, der ingressen sier at «Norges Kristne Råd støtter at en profilert Palestina-venn gjennomfører en undersøkelse...» Jorunn Langmoen fra Den Norske Israelmisjon uttalte i Dagen at respondentene «får bare svare innenfor gitte rammer», men også at «det er gjort et hederlig forsøk på å få fram forskjellige syn og muligheter for en del nyanser.»
- 37 Alle utsagnene i spørreundersøkelsen er gjengitt av Senter mot Antisemittisme 2013.
- 38 Pew 2013. 62 prosent av de spurte palestinerne støtter selvmordsbombere; 64 prosent er bekymret for islamsk ekstremisme.
- 39 Modifisert dispensasjonalisme bygger på en sammenstilling av modellene A, S, og D, og Gunner 1996, 171 skriver: «Staten Israel förs inn i en modifierad dispensationalistisk modell.»

- 40 Kristenfolket 2009. Fordelingen (ja-nei-blank) var for Frp 36-2-15; og for KrF 9-0-11; se også Vårt Land 2009.
- 41 Gunner 1996, 216.
- 42 Se forklaring i note 39.
- 43 Den tenkningen som et slikt standpunkt bygger på, er mer inngående redegjort for i Haugen 2010.

Litteratur

- Baptist World Alliance, *Resolutions Adopted by the BWA General Council, Kuala Lumpur, Malaysia, July 8–9, 2011*. www.bwanet.org/images/2011%20resolutions.pdf.
- Dagen. «Kritisk til skjema om Israel-holdning.» 4. desember 2013.
- Den norske Israelsmisjon. *Det jødiske folk, evangeliet og løftene. En prinsipperklæring om kirkens forhold til det jødiske folk og om dette folkets plass i Guds frelses-historie*. Oslo: Israelsmisjonen 2004.
- Den norske kirke. *vedtak BM 06/10, Kirkenes situasjon i Midtøsten*. 2010a.
- Den norske kirke. *vedtak MKR 20/10 Oppfølging av KM-saken om de kristne i Midtøsten, uttalelsen Et sannhetens øyeblikk – en respons*. 2010b.
- Den norske kirke. *vedtak KM 9/08, Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar*. 2008.
- Frikirken. *Protokoll fra Frikirkens synodestyre møte 27.–28. januar 2012*. www.frikirken.no/files/Protokoll-2012.01.27.-28.doc.
- Frikirken. *Misjon til Israel og folkeslagene – med perspektiv på situasjonen i Midtøsten. Prinsipperklæring fra Den Evangelisk Lutherske Frikirke*, revidert av Synodestyret 23.–24. april 2010. (Sak 222/2008–2011).
- Gjøsund, Willy. «Antisemittisme blant kristne». 2013. <http://www.willy.no/?p=1294>.
- Gunner, Göran. *När tiden tar slut: motivförskjutningar i frikyrklig apokalyptisk tolkning av det judiska folket och staten Israel*. *Studia missionalia Upsaliensia* nr 64. 1996.
- Handeland, Steinar. «Kirkebønn mot Israel». *Dagen*. 7. oktober 2013.
- Haugen, Hans Morten. Hvordan ser kristensionister på jøders frelse? *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 66(2): 89–110. 2012.

- Haugen, Hans Morten. «Unødvendig med misjon overfor jøder? En sammenligning av ulike kirker og organisasjoner». *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 64(3–4): 211–232. 2010.
- Hegstad, Eiliv. *Hva styrer stemmegivningen til aktive kristne? Civita-notat 9/2011*. 2011.
- ICEJ. *Proklamasjon fra den Fjerde Internasjonale Kristne Kongress om Bibelsk Sionisme*. 2001. www.ikaj.no/content/proklamasjon-fra-den-fjerde-internasjonale-kristne-sionist-kongress.
- Kristenfolket. *Velgerguiden '09*. 2009. <http://kristenfolket.no/images/stories/vg.pdf>.
- Leirvik, Oddbjørn, Kjetil Fretheim og Beate Fagerli (red), *Sannhetens øyeblikk. Israel, Palestina og Den norske kirke*. Trondheim: Akademika 2013.
- Misjonsforbundet. *Sakdokumenter til Misjonsforbundets Årskonferanse 2006, Bilag 12: Forslag om utmeldelse av Kirkens Nødhjelp*. 2006a.
- Misjonsforbundet. «Kirkens Nødhjelp og Israel». *Misjonsbladet* 103(6–7): 18–19. 2006b.
- Missouri Synod. *A Bible Study Companion to A Lutheran Response to the «Left Behind» Series*. 2006.
- Missouri Synod. *A Lutheran Response to the «Left Behind» Series*. 2004.
- Mæland, Jens Olav. «Dispensasjonisme og kristensionisme. Frå teologi til aktuell politisk ideolog» i Oddbjørn Leirvik, Kjetil Fretheim og Beate Fagerli (red), *Sannhetens øyeblikk. Israel, Palestina og Den norske kirke*. Trondheim: Akademika 2013.
- Mæland, Jens Olav. «Kristensionisme og dispensasjonisme». *Luthersk Kirketidende* 146(19): 513–519. 2011.
- Norge i Dag*. «Palestinavenn skal forske på norske kristenlederes syn på Israel. Kartlegger kirkelederes Israelsyn» nr. 29. 2013 (6. desember).
- Pew. *Muslim Publics Share Concerns about Extremist Groups*. 2013. www.pewglobal.org/2013/09/10/muslim-publics-share-concerns-about-extremist-groups/#suicide-bombing.
- Ottosen, Espen. «Kirkestrid om Israel». *Aftenposten*. 25. mars 2013.
- Skjevesland, Olav. «Israel – Guds folk og moderne stat» (udatert). www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=67816.
- Senter mot Antisemittisme. *Israel og norske kirker*. 2013. <http://sma-norge.no/?p=7806>.

The Art Newspaper. «Israel and Vatican close to signing Holy Land accord». 8. juli 2013. www.theartnewspaper.com/articles/Israel-and-Vatican-close-to-signing-Holy-Land-accord/30073.

United Methodist Church. *Book of Resolutions of the United Methodist Church*. Nashville: United Methodist Publishing House 2012.

Vatikanet. *Fundamental Agreement between the Holy See and the State of Israel*. 1993. www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19931230_santa-sede-israele_en.html.

Vårt Land. «Støre krever avklaring om Jerusalem-ambassade». 20. august 2009.

Øye, Roald. «Arendal Frikirke viser vei». *Norge i Dag*. 26. desember 2012.